

Ein cyf: MA – P/VG/3792/17

Lynne Neagle AM
Cadeirydd
Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg
Cynulliad Cenedlaethol Cymru

Government.Committee.Business@gov.wales

28 Tachwedd 2017

Annwyl Lynne

Diolch ichi am eich llythyr dyddiedig 13 Hydref ac am y gwaith yr ydych chi a'r Pwyllgor, a holl gyfranogwyr yr ymchwiliad, wedi'i wneud er mwyn cynhyrchu'r adroddiad hwn.

Yn unol â'ch cais, gweler isod fy ymateb i argymhellion y pwyllgor:

Argymhelliad 1. Bod Llywodraeth Cymru yn sefydlu, ac yn darparu cyllid cenedlaethol ar gyfer, rhwydwaith clinigol a reolir dan arweiniad clinigwyr. Dylai'r rhwydwaith gael yr adnoddau angenrheidiol gan gynnwys amser uwch staff clinigol a gweinyddol, a chyllideb hyfforddi. Bydd hyn yn ei alluogi i roi arweinyddiaeth, cydlyniant ac arbenigedd cenedlaethol ar gyfer datblygu ymhellach y gwasanaethau a'r gweithlu iechyd meddwl amenedigol, gan gynnwys mewn perthynas â safonau ansawdd, llwybrau gofal, cymwyseddau proffesiynol ac adnoddau hyfforddi. Dylai'r rhwydwaith clinigol a reolir barhau â dull gweithredu amlddisgyblaethol y Gymuned Ymarfer gyfredol i annog a datblygu cydweithio a chyfathrebu effeithiol ymysg yr holl weithwyr proffesiynol perthnasol.

Ymateb: Derbynn

Mae gwasanaethau amenedigol cymunedol ar gael ym mhob ardal yng Nghymru yn awr, ac mae gwaith Grŵp Llywio Iechyd Meddwl Amenedigol Cymru Gyfan a'r gymuned ymarfer wedi gwneud cyfraniad hollbwysig at ddatblygu'r cysylltiadau a'r adnoddau angenrheidiol. Rwy'n cefnogi rôl ganolog y ddau grŵp yn y gwaith o ddatblygu'r agenda amenedigol yng Nghymru.

Fodd bynnag, rwy'n cytuno â'r angen i sefydlu rhwydwaith clinigol a reolir, wedi'i arwain gan glinigwyr, i gefnogi ymhellach ddatblygiad gwasanaethau iechyd meddwl amenedigol yng

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1NA

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Gohebiaeth.Vaughan.Gething@llyw.cymru
Correspondence.Vaughan.Gething@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Nghymru. Bydd y Rhwydwaith yn dod â'r rolau arweinyddiaeth glinigol a datblygiad strategol ynghyd mewn un corff.

Bydd y gwaith o sefydlu'r Rhwydwaith Clinigol a Reolir yn dechrau yn awr, gyda'r nod o recriwtio i'r rôl arweinyddiaeth yn y flwyddyn ariannol hon.

Argymhelliad 2. Bod Llywodraeth Cymru yn sicrhau mai un o dasgau cyntaf y rhwydwaith clinigol a reolir newydd yw cytuno ar fesuriadau perfformiad seiliedig ar ganlyniadau ar gyfer gwasanaethau iechyd meddwl amenedigol a'u cyhoeddi. Unwaith y bydd y rhain wedi'u datblygu, dylai Llywodraeth Cymru gasglu a chyhoeddi data cenedlaethol a lleol ar y mesurau, gyda darpariaeth gwasanaethau, gweithgarwch a gwelliannau yn cael eu monitro gan gorff cyhoeddus cysylltiedig penodol (e.e. Iechyd Cyhoeddus Cymru) fel y gellir nodi a gweithredu mwy o liferi ar gyfer gwella.

Argymhelliad 4. Bod Llywodraeth Cymru yn sicrhau, unwaith y bydd y gwaith brys i bennu lefel y galw am wasanaethau uned mamau a babanod wedi'i gwblhau yn unol â chais Pwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru, bod dulliau casglu a monitro data mwy cadarn yn cael eu cynnal ar draws y llwybr amenedigol er mwyn deall lefel barhaus yr angen a'r galw am gymorth ac i ddarparu sail dystiolaeth gadarnach ar gyfer datblygu gwasanaethau yn y dyfodol.

Ymateb (2 a 4): Derby

Mae safonau a chanlyniadau is-grŵp Grŵp Llywio Iechyd Meddwl Amenedigol Cymru Gyfan (AWPMHSG) yn datblygu fframwaith integredig ar gyfer darparu gwasanaethau iechyd meddwl amenedigol yng Nghymru. Rydym yn bwriadu cyhoeddi'r fframwaith hwn yn 2018, a bydd yn cynnwys dulliau mesur canlyniadau ansoddol a meintiol.

Bydd set ddata graidd newydd Cymru gyfan ar iechyd meddwl ac anableddau dysgu yn ymgorffori gwybodaeth amenedigol. Bydd y systemau TG, sy'n cael eu creu yn awr, yn gallu sicrhau bod trefniadau cadarn ar gyfer casglu data a monitro ar gael yn y dyfodol. Bydd hyn yn hollbwysig er mwyn deall yr angen a'r galw am wasanaethau amenedigol, oherwydd mae ymwybyddiaeth yn cynyddu ac mae stigma a gwahaniaethu yn dod yn llai cyffredin.

Argymhelliad 3. Bod y gwaith y gofynnwyd amdano gan Bwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru i nodi lefel y galw am wasanaethau uned mamau a babanod yn cael ei gwblhau fel mater o frys. Rydym yn argymhell bod y gwaith hwn yn cael ei gwblhau yn ystod y cyfnod 6 wythnos y byddem yn disgwyl i Lywodraeth Cymru ddarparu ymateb i'r adroddiad hwn a dylai fod yn brif ystyriaeth wrth benderfynu sut i ddyrannu cyllid ar gyfer y gwasanaethau iechyd meddwl amenedigol cleifion mewnol arbenigol a gyhoeddwyd fel rhan o gytundeb y gyllideb ar 01 Hydref 2017.

Argymhelliad 6. Bod Llywodraeth Cymru, yn seiliedig ar y dystiolaeth a dderbyniwyd, yn sefydlu uned mamau a babanod yn ne Cymru, wedi'i chomisiynu a'i chyllido yn genedlaethol i ddarparu gwasanaethau Cymru gyfan, sydd â staff digonol o ran niferoedd a disgyblaethau, ac sy'n gweithredu fel canolfan ganolog o wybodaeth a dysgu seiliedig ar dystiolaeth ar gyfer iechyd meddwl amenedigol yng Nghymru.

Ymateb (3 a 6): Derby

Mae'r dystiolaeth bresennol yn awgrymu bod angen gofal cleifion mewnol yn ne Cymru, er na fyddai galw digonol i ddarparu uned yng ngogledd Cymru yn unig, fel sy'n cael ei argymhell yn eich adroddiad. Fel yr ydych wedi cydnabod, rydym eisoes wedi ymrwymo i ddarparu gofal i gleifion mewnol yng Nghymru o fewn y Gyllideb ddrafft ar gyfer 2018-19 a 2019-20.

Mae is-grŵp Haen 4 AWPMSHG wrthi'n costio'r opsiynau i'w hystyried, ac yn ystyried y pryderon a godwyd gan Gydbwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru (WHSSC). Bydd yr opsiynau'n cael eu cyflwyno i'r Cydbwyllgor ym mis Ionawr.

Wrth gyflwyno'r opsiynau ar gyfer gofal cleifion mewnol, mae'r ffactorau pwysig i'w hystyried yn cynnwys lleoliad y gwasanaeth a'r pellter i deuluoedd ei deithio. Mae uned unigol i gleifion mewnol yn debygol o fod yn un o'r opsiynau hyn. Fodd bynnag, rwyf hefyd yn disgwyl gweld opsiynau ar gyfer gofal mwy lleol i gleifion mewnol, gyda phellteroedd llai rhwng mamau a babanod a'u teuluoedd. Mae'n hollbwysig bod y model newydd ar gyfer cleifion mewnol yn darparu gofal rhagorol, gan sicrhau ar yr un pryd ei fod yn gynaliadwy yn y tymor hwy a'i fod yn diwallu anghenion ein poblogaeth gyfan.

Argymhelliad 5. Bod y rhwydwaith clinigol a reolir newydd (gweler argymhelliad 1) yn rhoi blaenoriaeth i gynhyrchu canllawiau i weithwyr proffesiynol a gwybodaeth i gleifion, yn seiliedig ar dystiolaeth, ynghylch sut gall cyfnod mewn uned mamau a babanod fod o fudd i famau, babanod a'u teuluoedd fel y gellir gwneud penderfyniadau mwy gwybodus am opsiynau triniaeth.

Ymateb: Derbyn

Rydym wedi gofyn i'r Gymuned Ymarfer bresennol ddechrau ar y gwaith o gynhyrchu canllawiau i weithwyr proffesiynol a gwybodaeth i gleifion er mwyn cefnogi dull mwy gwybodus o wneud penderfyniadau am opsiynau triniaethau.

Argymhelliad 7. Bod Llywodraeth Cymru, yng ngoleuni'r ffaith na fydd uned mamau a babanod sydd wedi'i lleoli yn ne Cymru o reidrydd yn addas i famau a theuluoedd yng nghanolbarth a gogledd Cymru, yn ymgysylltu fel mater o frys â GIG Lloegr i drafod opsiynau ar gyfer creu canolfan yn y gogledd-ddwyrain a allai wasanaethu poblogaethau o boptu'r ffin. Dylai Llywodraeth Cymru roi mwy o sicrwydd mewn perthynas â gallu GIG Cymru i gomisiynu gwelyau mewn unedau mamau a babanod mewn canolfannau yn Lloegr lle pennir bod angen clinigol amdanynt.

Ymateb: Derbyn

Rwyf wedi gofyn i WHSSC weithio gyda Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr i ystyried yr opsiynau yng Ngogledd Cymru, gan gynnwys yr argymhelliad hwn. Bydd y canlyniadau yn sail i ddatblygiad cyffredinol y gofal a roddir i gleifion mewnol yng Nghymru, a fydd yn ystyried anghenion mamau a theuluoedd ar hyd a lled Cymru. Cyflwynir yr opsiynau ar gyfer y ddarpariaeth yng ngogledd Cymru i'r Cydbwyllgor ym mis Ionawr, fel rhan o ddatblygiad cyffredinol gofal i gleifion mewnol ar hyd a lled Cymru.

Argymhelliad 8. Bod Llywodraeth Cymru'n darparu cynllun gweithredu clir i sicrhau bod canolfannau sy'n darparu gwelyau mewn unedau mamau a babanod, pa le bynnag y bônt (yng Nghymru neu yn Lloegr) wedi'u hintegreiddio'n agos â thimau iechyd meddwl amenedigol cymunedol arbenigol a'u bod yn cael eu rheoli, eu cydgysylltu a'u hariannu ar sail genedlaethol, Cymru gyfan i sicrhau eu bod yn cael

eu defnyddio'n effeithlon a bod mynediad teg iddynt, yn enwedig gan fod eu hangen ar frys mewn sefyllfaedd argyfwng yn aml.

Ymateb: Derbyn

Rydym yn cytuno y bydd cysylltu gwasanaethau cymunedol amenedigol lleol gyda thimau eraill ar draws Cymru yn hollbwysig wrth ddatblygu'r ddarpariaeth newydd i gleifion mewnol, er mwyn cefnogi trosglwyddiad esmwyth o ran camu i fyny neu gamu i lawr rhwng gofal cleifion mewnol a gofal cymunedol.

Bydd y Rhwydwaith Clinigol a Reolir yn cynnwys cynrychiolaeth o dîm cymunedol pob bwrdd iechyd, fel sy'n digwydd gyda'r Gymuned Ymarfer ar hyn o bryd, a bydd yn ymgysylltu'n llawn wrth i ofal i gleifion mewnol gael ei ddatblygu yng Nghymru.

Argymhelliad 9. Ar sail dadl "buddsoddi er mwyn arbed" ac yn dilyn dadansoddiad o'r gwerthusiad o wasanaethau sydd ar droed, a chanlyniadau ymchwil Mind-NSPCC-Y Ganolfan Genedlaethol ar gyfer Iechyd Meddwl, bod Llywodraeth Cymru'n darparu cyllid ychwanegol i'r Byrddau Iechyd er mwyn gallu mynd i'r afael ag amrywiadau yn well fel bod modd datblygu gwasanaethau a gwella ansawdd trwy ehangu'r timau presennol. Er mwyn sicrhau bod yr holl wasanaethau iechyd amenedigol cymunedol yn cyrraedd yr un safon â'r gorau, dylai'r dull a fabwysiedir gan Lywodraeth Cymru i ddyrannu cyllid ychwanegol anelu'n bennaf at yr angen i fynd i'r afael â'r gwahaniaeth mewn darpariaeth rhwng Byrddau Iechyd yng Nghymru.

Ymateb: Derbyn mewn egwyddor

Bydd y gwerthusiad arfaethedig yn darparu mwy o eglurder o ran sut mae'r gwasanaethau cymunedol yn diwallu'r galw ar hyn o bryd. Mae'n hollbwysig bod mynediad cyfartal ar gael i wasanaethau ar draws Cymru gyfan a bod y byrddau iechyd yn gallu darparu gwasanaethau cymunedol sy'n diwallu anghenion eu poblogaeth leol.

Rydym wedi cynnwys £20 miliwn ychwanegol bob blwyddyn ar gyfer gwasanaethau iechyd meddwl yn y gyllideb ddrafft ar gyfer y ddwy flynedd nesaf. Mae hyn ar ben yr £20 miliwn ychwanegol sydd wedi'i chynnwys yn y gyllideb eleni (2017-19). Rydym yn disgwyl i fyrddau iechyd ddefnyddio eu cyllideb iechyd meddwl uwch i fynd i'r afael ag unrhyw fylchau yn y ddarpariaeth gwasanaeth.

Bydd y Rhwydwaith Clinigol a Reolir yn gweithio gyda'r byrddau iechyd i bennu safonau sy'n seiliedig ar dystiolaeth. Mae'r broses yn galluogi'r byrddau iechyd i ddatblygu eu gwasanaethau er mwyn cyrraedd y safonau hyn.

Argymhelliad 10. Bod Llywodraeth Cymru yn sicrhau bod y gwaith sy'n mynd rhagddo i wella mynediad at therapïau seicolegol ar gyfer menywod amenedigol (a dynion lle bo angen) yn cael ei flaenoriaethu o ystyried y cysylltiad sydd wedi'i sefydlu rhwng salwch amenedigol ac iechyd a datblygiad plentyn. Dylid rhoi blaenoriaeth i sicrhau bod menywod beichiog a menywod sydd newydd roi genedigaeth sydd â phroblemau iechyd meddwl yn gallu cael therapïau siarad neu wasanaethau seicolegol (ar lefel gofal sylfaenol ac eilaidd) yn gyflym ac yn amserol, gydag amseroedd aros yn cael eu monitro a'u cyhoeddi. Gofynnwn am ddiweddariad ar gynnydd mewn perthynas â gwella mynediad at therapïau seicolegol ar gyfer menywod amenedigol (a dynion lle bo angen) o fewn 12 mis i gyhoeddi'r adroddiad hwn.

Ymateb: Derbyn

Rwy'n derbyn pwysigrwydd sicrhau bod gan fenywod beichiog a menywod ôl-enedigol fynediad cyflym ac amserol i ymyriadau seicolegol. Mae *Matrics Cymru*¹ - Canllaw ar gyfer Cyflenwi Therapi Seicolegol ar sail Tystiolaeth yng Nghymru yn cynnwys y dystiolaeth ar ddarparu ymyriadau seicolegol yn ystod y cyfnod amenedigol. Bydd cynllun gweithredu Cymru gyfan ar gyfer darparu therapïau seicolegol i gefnogi gweithredu *Matrics Cymru* yn cael ei ddatblygu yn awr a bydd yn cael ei gyhoeddi yn 2018.

Er bod timau cymunedol presennol yn darparu mathau gwahanol o gymorth, gan gynnwys therapi galwedigaethol, seicolegwyr clinigol arbenigol a seicolegwyr cynorthwyol, byddaf yn gofyn i fy swyddogion gael cyngor gan yr is-grŵp safonau a chanlyniadau ynglŷn â chasglu gwybodaeth ar wahân ar amseroldeb yr ymyriadau, yn unol ag argymhellion NICE ym *Matrics Cymru*, sef cynnig asesiad o fewn pythefnos i atgyfeiriad a chynnig ymyriadau o fewn mis i'r asesiad. Mae hyn yn cyd-fynd yn gyffredinol â'r targedau amseroedd aros yr ydym eisoes wedi'u pennu ar gyfer darparu ymyriadau therapiwtig sy'n cael eu cynnig gan wasanaethau cymorth iechyd meddwl sylfaenol lleol.

Mae Ymchwil Iechyd a Gofal Cymru hefyd yn cefnogi gwaith ymchwil penodol i ymarfer sy'n seiliedig ar ymchwil yn y cyfnod amenedigol. Byddwn yn sicrhau bod tystiolaeth newydd yn cael ei hymgorffori yn y gwasanaethau a ddarperir ac wrth ddiwygio *Matrics Cymru*.

Bydd y Rhwydwaith Gofal a Reolir yn pennu agenda strategol ac yn nodi canlyniadau gydag amserlenni cyflawni priodol.

Argymhelliad 11. Bod Llywodraeth Cymru'n sicrhau bod pob Bwrdd Iechyd yn buddsoddi mewn ymrwymo'n llawn i safonau ansawdd Coleg Brenhinol y Seiciatryddion ar gyfer gwasanaethau iechyd meddwl amenedigol er mwyn gwireddu manteision adolygiad cymheiriaid, dysgu a rennir a meincnodi.

Ymateb: Derbyn

Rwy'n cefnogi argymhellion AWPMSHG yn llwyr y dylai byrddau iechyd hwyluso eu gwasanaethau iechyd meddwl amenedigol drwy gofrestru i safonau ansawdd gwasanaethau iechyd meddwl amenedigol Coleg Brenhinol y Seiciatryddion. Bydd angen gwneud hyn yn unol â deddfwriaeth benodol ar gyfer Cymru, megis y Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant a Deddf Cenedlaethau'r Dyfodol.

Argymhelliad 12. Bod Llywodraeth Cymru yn sicrhau bod y llwybr gofal clinigol Cymru gyfan newydd ar gyfer gwasanaethau iechyd meddwl amenedigol yn gofyn am gysondeb o ran canlyniadau (gan gynnwys cyfnodau atgyfeirio ac amseroedd aros) ond yn galluogi Byrddau Iechyd i gadw lefel yr hyblygrwydd sydd ei angen o ran dulliau cyflwyno er mwyn rheoli a diwallu anghenion lleol. Dylai datblygu a gweithredu llwybr gofal clinigol Cymru gyfan integredig sy'n seiliedig ar dystiolaeth o fewn y 12 mis nesaf (gyda rhai gwahaniaethau lleol) fod yn flaenoriaeth. Dylai'r llwybr helpu i ddarparu gwasanaethau integredig a chymell ymyrraeth gynnar ac ymagweddau cyfannol tuag at ofal a gwella.

Ymateb: Derbyn

---

¹ <http://www.1000livesplus.wales.nhs.uk/sitesplus/documents/1011/Matrics%20Cymru%20%28CM%20design%20-%20DRAFT%2015%29.pdf>

Bydd llwybr a safonau integredig newydd Cymru gyfan yn cefnogi'r broses o gyflawni canlyniadau cyson i fenywod a theuluoedd ym mhob rhan o Gymru. Bydd y dulliau o ddarparu gwasanaethau o'r fath yn ystyried y galw ac anghenion lleol.

Mae'n bwysig sicrhau bod yr amserlenni ar gyfer cyflwyno'r llwybr yn realistig ac yn gyflawnadwy. Cyflwynir amserlenni priodol gan y Rhwydwaith Gofal a Reolir newydd.

Argymhelliad 13. Bod Llywodraeth Cymru a Byrddau Iechyd yn gweithio gyda'i gilydd i godi ymwybyddiaeth o faterion iechyd meddwl amenedigol ymysg y cyhoedd a gweithwyr iechyd proffesiynol. Dylai hyn fod ar ffurf ymgyrch addysg gyhoeddus i wella dealltwriaeth o'r symptomau a'r ffactorau risg sy'n gysylltiedig â salwch amenedigol a dylai annog normaleiddio'r drafodaeth am les emosiynol er mwyn lleihau stigma ac ofn datgelu.

Ymateb: Gwrthod

Er bod gwella gwybodaeth a sgiliau gweithwyr proffesiynol a'r cyhoedd yn ddymunol, nid yw'r argymhelliad hwn yn un a fyddai'n cael ei gefnogi gan dystiolaeth iechyd y cyhoedd, oherwydd nid ymgyrchoedd codi ymwybyddiaeth heb ffocws na tharged yw'r ffordd fwyaf effeithiol o newid ymddygiad grwpiau allweddol.

Yn hytrach, byddwn yn ymchwilio i ba ddulliau addysgu'r cyhoedd a fyddai'n fwyaf effeithiol ar gyfer codi ymwybyddiaeth, heb achosi effeithiau niweidiol anfwriadol megis gorbryder neu achosi i bobl anwybyddu negeseuon iechyd cyhoeddus eraill. Mae cyswllt gofal iechyd rheolaidd gan fydwragedd ac ymwelwyr iechyd eisoes yn pwysleisio pwysigrwydd hybu hyder wrth fagu eu plant a llesiant emosiynol yn ystod beichiogrwydd ac yn y cyfnod ôl-enedigol.

Argymhelliad 14. Bod Llywodraeth Cymru yn adolygu gwybodaeth a ddarperir mewn pecynnau cynenedigol ac ôl-enedigol safonol a roddir i fenywod yng Nghymru i sicrhau ei bod yn cynnwys y manylion angenrheidiol am les emosiynol, iechyd meddwl amenedigol a lle i ofyn am help a chymorth.

Ymateb: Derbyn mewn egwyddor

Mae is-grŵp safonau a chanlyniadau'r AWPMHSG, sydd â chynrychiolwyr o bob bwrdd iechyd yng Nghymru, mewn cydweithrediad ag Iechyd Cyhoeddus Cymru, yn ystyried y dull mwyaf effeithiol, sy'n seiliedig ar dystiolaeth, o wella ymwybyddiaeth menywod o bwysigrwydd llesiant meddwl, yn ogystal â materion penodol sy'n ymwneud ag iechyd meddwl amenedigol. Bydd hyn yn cynnwys ystyried a yw'n bosibl cynnwys gwybodaeth bellach yn y pecynnau cynenedigol ac ôl-enedigol.

Argymhelliad 15. Bod Llywodraeth Cymru yn dylunio fframwaith cenedlaethol ar gyfer dosbarthiadau cynenedigol, yn ei ddarparu i bob Bwrdd Iechyd a'i gwneud hi'n ofynnol iddynt wneud mwy i annog presenoldeb mewn dosbarthiadau. Dylai'r fframwaith gynnwys sgysiau am les emosiynol a realiti rianta er mwyn chwalu'r stigma sylweddol a niweidiol ynghylch salwch meddwl amenedigol.

Ymateb: Derbyn

Comisiynodd Llywodraeth Cymru y grŵp Bydwragedd Ymgyngorol yn ddiweddar i ymchwilio i brofiad menywod o feichiogrwydd a genedigaeth yng Nghymru, a lanswyd gennyf ar 9 Hydref 2017. Roedd yr arolwg yn gwerthuso safbwyntiau menywod am y

gwasanaethau cynnedigol a sut y gall y gwasanaethau presennol baratoi menywod ar gyfer esgor, genedigaeth a magu plant.

Roedd y canfyddiadau hyn yn cynnwys yr angen am fynediad gwell i ddsbarthiadau sy'n eu paratoi'n ddigonol ar gyfer yr enedigaeth a magu plant. Mae rhaglen i ddatblygu gweledigaeth strategol ar gyfer gwasanaethau mamolaeth yn y dyfodol yn cael ei datblygu yn awr. Rwy'n cytuno â'r angen i gyfuno'r llif gwaith addysg cynnedigol er mwyn cynhyrchu fframwaith cenedlaethol ar ymwybyddiaeth o ofal iechyd amenedigol.

Argymhelliad 16. Bod Llywodraeth Cymru yn gweithio gyda'r cyrff perthnasol i sicrhau bod iechyd meddwl amenedigol yn cael ei gynnwys yn hyfforddiant cyn-gofrestru a datblygiad proffesiynol parhaus (DPP) yr holl weithwyr iechyd proffesiynol a chlinigwyr sy'n debygol o ddod ar draws menywod amenedigol. Dylai Llywodraeth Cymru sicrhau bod sylw i iechyd meddwl amenedigol fel pwnc ar ei ben ei hun ym maes bydwreigiaeth ac addysg ymwelwyr iechyd yn cael ei wella ac yn rhan o'r rhaglen nyrsio iechyd meddwl cyn cofrestru. Mae angen i gwricwlwm craidd Coleg Brenhinol yr Ymarferwyr Cyffredinol ar gyfer hyfforddiant ymarfer cyffredinol baratoi meddygon teulu yn well i ymdrin â phroblemau iechyd meddwl amenedigol hefyd.

Ymateb: Cytuno mewn egwyddor

Mae is-grŵp hyfforddiant a chymhwysedd yr AWPMSHG yn datblygu fframwaith dysgu a datblygu iechyd meddwl amenedigol Cymru. Disgwylir iddo gael ei gyhoeddi yn 2018.

Mae iechyd meddwl amenedigol wedi'i gynnwys yn awr yn hyfforddiant cyn-cofrestru Bydwagedd ar draws Cymru. Mae'r Cyngor Nyrsio a Bydwreigiaeth yn adolygu'r fframwaith addysg ar gyfer 'Bydwagedd y Dyfodol' a byddaf yn gofyn i gynrychiolwyr o Gymru sicrhau bod hyn yn cael ei argymhell ar gyfer y dyfodol.

Disgwylir i dimau amenedigol mewn byrddau iechyd ddarparu hyfforddiant a gwybodaeth ar ôl cofrestru i bob aelod o staff sy'n gysylltiedig â gofal menywod a theuluoedd yn ystod beichiogrwydd ac ar ôl genedigaeth.

Mae Meddygon Teulu yn gweithio ochr yn ochr â bydwagedd ac ymwelwyr iechyd i fonitro a rheoli anghenion iechyd meddwl menywod beichiog a mamau newydd. Bydd hyfforddiant pellach yn cael ei ddarparu i feddygon teulu drwy RCGP Cymru, gyda'r nod o gynyddu ymwybyddiaeth o anhwylderau iechyd meddwl amenedigol a chyflwyno'r dulliau gorau o'u rheoli. Hwylusir yr ymgysylltiad â'r gymuned meddygon teulu drwy'r AWPMSHG.

Argymhelliad 17. Bod Llywodraeth Cymru yn ymgymryd â gwaith i ddatblygu a chyflwyno strategaeth ar gyfer y gweithlu/fframwaith cymhwysedd er mwyn meithrin capasiti a chymhwysedd ar draws y gweithlu arbenigol, gan edrych ar brofiad yn Rhwydweithiau Clinigol a Reolir Lloegr a'r Alban sy'n ysgwyddo cyfrifoldeb am hyfforddiant fel rhan o'u rôl arweinyddiaeth a chydlynu.

Ymateb: Derbyn

Mae is-grŵp AWPMSHG eisoes yn datblygu fframwaith hyfforddiant a chymhwysedd integredig i sicrhau bod pob aelod o staff sy'n dod i gysylltiad â menywod a'u teuluoedd yn ystod y cyfnod amenedigol yn meddu ar wybodaeth a sgiliau digonol i gynnig asesiadau ar sail tystiolaeth ac, yn ôl yr angen, ymyriadau. Dylai'r gwaith hwn gael ei gwblhau yn 2018.

Argymhelliad 18. Bod Llywodraeth Cymru yn sicrhau bod gan bob Bwrdd Iechyd Fydwaig sy'n arbenigo mewn iechyd meddwl amenedigol er mwyn annog cyfathrebu gwell rhwng gweithwyr proffesiynol fel y gall menywod sy'n sâl gael y gofal a'r cymorth gorau sydd eu hangen arnynt.

Ymateb: Derbyn mewn egwyddor

Yn yr un modd â'r ymateb i Argymhelliad 9, rwy'n aros am ganfyddiadau'r gwerthusiad, a fydd yn darparu darlun cliriach o'r ffordd y mae'r model presennol yn diwallu'r galw am wasanaethau ar hyd a lled Cymru. Bydd hyn yn cynnwys sut mae gwasanaethau mewn ardaloedd â dwyster poblogaeth is yn gweithio gyda gwasanaethau lleol i gyflawni anghenion mamau a babanod newydd.

Argymhelliad 19. Bod Llywodraeth Cymru yn sicrhau bod pob Bwrdd Iechyd yn gweithio tuag at sefyllfa lle mae pob menyw yn cael perthynas barhaus gyda naill ai bydwraig neu ymwelydd iechyd. Er na fydd hi'n bosibl cyfarfod â'r un unigolyn ar bob achlysur, dylai pob Bwrdd Iechyd fynd ati i glustnodi adnoddau er mwyn ceisio sicrhau parhad gofal, gydag arweinydd a enwir yn gyfrifol am ofal ôl-enedigol pob menyw.

Ymateb: Derbyn

Mae Llywodraeth Cymru wedi comisiynu'r grŵp Bydwagedd Ymgynghorol i ymchwilio i brofiadau menywod o feichiogrwydd a genedigaeth yng Nghymru, a lansiwyd gennyf ar 9 Hydref. Roedd yr arolwg yn ceisio casglu a gwerthuso safbwyntiau menywod am wasanaethau cynenedigol a sut y gall y ddarpariaeth bresennol baratoi menywod ar gyfer esgor, genedigaeth a magu plant. Un o ganfyddiadau allweddol yr arolwg oedd bod menywod yn dymuno datblygu perthynas gyda bydwagedd gwybodus, trugarog a charedig. Mae hyn nid yn unig yn gwneud i fenywod deimlo'n ddiogel, mae hefyd yn eu galluogi i ymddiried yn y wybodaeth a'r cyngor a roddir iddynt.

Pan fydd menyw yn dioddef o salwch amenedigol, byddai'r Fydwaig a enwir a'r tîm Iechyd meddwl amenedigol lleol yn cydweithio i sicrhau cynllun gofal unigol a pharhad gofal.

Rydym yn ymrwymedig i sicrhau bod pob bwrdd Iechyd yn cyflogi'r nifer cywir o Fydwragedd yn eu gwasanaethau. Mae offeryn y Gweithly Birthrate Plus yn cael ei ddefnyddio ym mhob bwrdd Iechyd, ac mae'n ofynnol iddynt gydymffurfio â chymarebau'r gweithlu. Mae hyn yn cael ei fonitro yng nghyfarfodydd blynyddol byrddau perfformiad mamolaeth ac mae'n galluogi i Fydwaig a enwir gael ei neilltuo i bob menyw feichiog.

Mae digwyddiad cydweithredol yn cael ei gynnal gyda rhanddeiliaid allweddol yn y gwasanaethau mamolaeth ym mis Tachwedd 2017 i ddatblygu gweledigaeth ar gyfer y gwasanaethau mamolaeth yn y dyfodol, a fydd yn mynd i'r afael â'r negeseuon allweddol o'r Arolwg o Fenywod.

Argymhelliad 20. Bod Llywodraeth Cymru yn gweithio gyda Byrddau Iechyd i sicrhau bod lefelau priodol o ddarpariaeth y trydydd sector yn cael eu hariannu'n briodol, yn enwedig lle gwneir atgyfeiriadau gan ac i wasanaethau statudol. Dylid creu cyfeiriadur o wasanaethau'r trydydd sector i gynyddu ymwybyddiaeth eu bod ar gael a dylai darparwyr perthnasol yn y trydydd sector gael eu gwahodd fel mater o drefn i fynychu hyfforddiant ar y cyd â gwasanaethau statudol.

Ymateb: Derbyn

Disgwylir i fyrddau iechyd gynllunio i ddarparu gwasanaethau iechyd sy'n diwallu anghenion eu poblogaethau unigol. Gallant ddewis darparu'r gwasanaethau hyn mewn partneriaeth â sefydliadau'r trydydd sector neu'r sector annibynnol, neu gomisiynu gwasanaethau penodol ohonynt.

Mae Llywodraeth Cymru yn gweithio gyda'i phartneriaid i gydlynu'r gwaith o ddatblygu un cyfeiriadur 'rhithwir' o wasanaethau iechyd, gofal cymdeithasol a'r trydydd sector a'r sector annibynnol. Bwriedir i'r cyfeiriadur hwn gael ei ddefnyddio gan y cyhoedd a gweithwyr proffesiynol a bydd yn ategu'r wybodaeth, cyngor a'r gwasanaeth cynorthwyol newydd ar gyfer awdurdodau lleol, yn ogystal â'r gwasanaeth ffôn a gwefan 111. Bydd yn cynnwys yr amrediad eang o wasanaethau sydd ar gael mewn cymunedau lleol ac yn esbonio sut y gall pobl gael mynediad i'r gofal a'r cymorth hwn.

Argymhelliad 21. Bod Llywodraeth Cymru'n amlinellu, o fewn chwe mis i gyhoeddi'r adroddiad hwn, sut mae'n bwriadu mynd i'r afael â'r diffyg cymorth seicolegol ar gyfer rhieni babanod newyddenedigol neu rieni sy'n mynd trwy brofedigaeth a bodloni'r safonau, a pha gamau y bydd yn eu cymryd os na sicrhair cydymffurfiaeth â'r safonau. Dylid cyhoeddi'r trydydd rhifyn o'r safonau newyddenedigol fel mater o flaenoriaeth.

Ymateb: Derbyn

Bydd y safonau newyddenedigol diwygiedig yn cael eu cyhoeddi gan y Rhwydwaith Newyddenedigol a'u cyflwyno ar draws pob bwrdd iechyd yn y flwyddyn newydd. Mae'r safonau'n amlinellu'r angen i bob uned sicrhau bod cymorth seicolegol digonol ar gael i rieni, brodyr a chwiorydd a staff. Mae Llywodraeth Cymru yn disgwyl i fyrddau iechyd gydweithio, gyda chefnogaeth gan WHSSC a'r Rhwydwaith Newyddenedigol, i sicrhau gwasanaethau newyddenedigol o ansawdd uchel, yn unol â'r safonau proffesiynol.

Yn dilyn Ymchwiliad Iechyd a Gofal Cymdeithasol i Farw-enedigaethau (2012), mae gwasanaeth profedigaeth Bydwreigiaeth ar gael ym mhob bwrdd iechyd yn awr. Mae'r gwasanaeth yn darparu cefnogaeth i fenywod a theuluoedd sydd wedi cael profedigaeth drwy farw-enedigaeth neu farwolaeth baban newydd-anedig. Mae'r byrddau iechyd hefyd yn gweithio gyda sectorau'r trydydd sector megis Cymdeithas Marw-enedigaethau a Marwolaethau Newyddanedigion (SANDS) i wella amgylcheddau gofal, darparu cefnogaeth a hwyluso hyfforddiant proffesiynol.

Argymhelliad 22. Bod Llywodraeth Cymru'n ystyried datblygu rôl ymwelydd iechyd sy'n arbenigo mewn iechyd amenedigol a babanod yng Nghymru i gysylltu â CAMHS a gwasanaethau iechyd meddwl babanod a gweithio mewn ffordd amlddisgyblaethol gyda'r gwasanaethau hynny, gan ddarparu cymorth arbenigol i famau, tadau a'u plant, a rhoi hyfforddiant a gwasanaeth ymgynghori arbenigol i'r gweithlu blynyddoedd cynnar ac ymwelwyr iechyd ehangach, yn enwedig mewn perthynas â materion yn ymwneud ag ymlyniad a bondio.

Ymateb: Gwrthod

Y byrddau iechyd sy'n gyfrifol am benderfynu ar eu hanghenion staffio o'u dyraniad presennol ar gyfer darparu gwasanaethau cymunedol.

Rwyf wedi gofyn i Grŵp Llywio Cymru Gyfan ar Iechyd Meddwl Amenedigol gasglu gwybodaeth ar sut mae'r timau cymunedol yn ymgysylltu ar hyn o bryd â'r gwasanaethau perthnasol ac i ystyried pa waith sydd angen ei wneud er mwyn gwella cydweithrediad.

Mae'r Rhaglen Plant Iach Cymru yn cynnwys amrediad cyson o fesurau atal ac ymyrraeth gynnar ar sail tystiolaeth, yn ogystal â chynghor ac arweiniad i gefnogi rhieni wrth iddynt fagu plant. Mae'r rhaglen yn cynnig asesiad rheolaidd gan Ymwelwyr Iechyd o ymlyniad a bondio er mwyn cefnogi perthnasau cadarnhaol rhwng y rhieni a'r plant a hybu iechyd a gwydnwch emosiynol mamau a theuluoedd.

Argymhelliad 23. Rydym yn cydnabod manteision bwydo ar y fron yn arbennig o ran bondio ac ymlyniad ac yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn comisiynu gwaith pellach i edrych yn fanylach ar effaith bwydo ar iechyd meddwl amenedigol a throï hwn yn ganllawiau i weithwyr proffesiynol a'r cyhoedd.

Ymateb: Gwrthod

Er ein bod yn cydnabod manteision bwydo ar y fron, yn arbennig o ran bondio ac ymlyniad, mae tystiolaeth wrthgyferbyniol ar ei effaith a'r natur achosol mewn perthynas â salwch meddwl amenedigol. Mae ffrwd gwaith ar y gweill, y gofynnais yn benodol amdani, sy'n cynnal adolygiad o fwydo ar y fron a chefnogaeth yn ystod beichiogrwydd a'r blynyddoedd cynnar. Gwneir hyn mewn cydweithrediad â phob bwrdd iechyd, cyfeillion cefnogol, Iechyd Cyhoeddus Cymru a swyddogion Llywodraeth Cymru. Disgwylir i adroddiad ar yr argymhellion ar gyfer y dyfodol gael ei ryddhau ddechrau 2018 a bydd yn ymgorffori anghenion pob menyw a theulu.

Argymhelliad 24. Bod Llywodraeth Cymru'n sicrhau bod gan y Byrddau Iechyd safonau, cyngor a chanllawiau sefydledig ar feddyginiaethau seicolegol yn ystod beichiogrwydd a bwydo ar y fron, a sicrhau eu bod yn cael eu gweithredu.

Ymateb: Gwrthod

Er na ellir derbyn yr argymhelliad hwn ar ei ffurf bresennol, bydd Llywodraeth Cymru yn gweithredu i sicrhau bod byrddau iechyd yn sicrhau bod rhagnodwyr yn ymwybodol o'r cyngor arbenigol sydd ar gael ar draws y DU ar ddefnyddio meddyginiaethau yn ystod beichiogrwydd a bwydo ar y fron.

Darperir cyngor ar ragnodi meddyginiaethau yn ystod beichiogrwydd a bwydo ar y fron yn y datganiad ar nodweddion cynhyrchion a gynhyrchir gan ddeiliaid awdurdodaeth marchnata meddyginiaethau. Hefyd, mae Llyfr Fformiwlâu Cenedlaethol Prydain yn darparu cyngor annibynnol ar ragnodi yn ystod beichiogrwydd ac wrth fwydo ar y fron.

Bydd tystiolaeth annigonol ar gael ar y rhan fwyaf o feddyginiaethau i ddarparu sicrwydd ar ddiogelwch rhagnodi yn ystod beichiogrwydd neu wrth fwydo ar y fron. Er mai ychydig iawn o feddyginiaethau sydd wedi'u profi yn derfynol yn deratogenig i fenywod, nid oes unrhyw feddyginiaeth yn ddiogel y tu hwnt i bob amheuaeth yn ystod beichiogrwydd cynnar. O ystyried hyn, byddai'n afrealistig i fyrddau iechyd sefydlu cyngor ac arweiniad ar a ddylid defnyddio meddyginiaethau penodol ai peidio yn yr amgylchiadau hyn.

Yn ystod beichiogrwydd, dylid ond rhagnodi meddyginiaeth os ystyrir y byddai'r budd i'r fam yn fwy na'r risg i'r ffetws, a dylid osgoi pob cyffur os yn bosibl yn ystod y tri mis cyntaf. Dylid rhagnodi meddyginiaethau sydd wedi'u defnyddio'n helaeth yn ystod beichiogrwydd, ac sy'n

ydddangos yn ddiogel fel arfer, yn hytrach na chyffuriau newydd neu gyffuriau heb eu profi; dylid defnyddio'r dogn effeithiol lleiaf.

Yn y DU, mae'r profiad a'r arbenigedd ar ddiogelwch meddyginiaethau wedi'i gasglu ynghyd yng Ngwasanaeth Gwybodaeth Teratoleg (UKTIS) sy'n cael ei gomisiynu gan Public Health England ar ran Adrannau Iechyd y DU.

Mae UKTIS yn darparu gwasanaeth cenedlaethol ar bob agwedd ar wenwyndra cyffuriau a chemegau yn ystod beichiogrwydd. Darperir yr wybodaeth i weithwyr iechyd proffesiynol drwy wasanaeth gwybodaeth dros y ffôn ac ar-lein. Mae mynediad i wasanaeth gwybodaeth dros y ffôn ac adnoddau ar-lein ar gael am ddim i adrannau, unedau a phractisau'r GIG yn y DU.

Yn achos bwydo ar y fron, nid oes tystiolaeth ddigonol ar gael am nifer o feddyginiaethau i ddarparu canllaw a'r cyngor yw mai dim ond meddyginiaethau hanfodol y dylid eu rhoi i fam pan fydd yn bwydo ei babi ar y fron. Mae cyngor pellach ar gael ar ddefnyddio meddyginiaethau wrth fwydo ar y fron gan UK Drugs in Lactation Advisory Service (UKDILAS) sydd ar gael drwy'r DU gyfan gan Ganolfan Gwybodaeth am Feddyginiaethau Trent a Gorllewin Canolbarth Lloegr. Mae cyngor ar ddefnyddio meddyginiaethau penodol a grwpiau o feddyginiaethau wrth fwydo ar y fron ar gael yn:

<https://www.sps.nhs.uk/home/about-sps/>. Mae cyngor pellach ar gael gan UKDILAS drwy gyfeirio ceisiadau i wasanaethau gwybodaeth am feddyginiaethau byrddau iechyd lleol.

Argymhelliad 25. Bod Llywodraeth Cymru'n sicrhau bod yr holl waith o gynllunio'r gweithlu ar gyfer darparu gwasanaeth iechyd meddwl amenedigol yn ystyried anghenion Cymraeg y boblogaeth ac yn darparu ar eu cyfer.

Ymateb: Derbyn

Disgwylir i fyrddau iechyd ystyried anghenion ieithyddol eu poblogaeth leol wrth gynllunio gwasanaethau. Strategaeth Llywodraeth Cymru yw cryfhau gwasanaethau Cymraeg ym meysydd iechyd a gofal cymdeithasol. Mae *Mwy na Geiriau...*, yn ceisio sicrhau bod siaradwyr Cymraeg yn derbyn gwasanaethau yn eu mamiaith. O dan Fesur y Gymraeg, mae gan y Gymraeg statws swyddogol, sy'n golygu na ddylai dderbyn triniaeth lai ffafriol na'r Saesneg yng Nghymru.

Byddwn yn disgwyl i'r Rhwydwaith Gofal a Reolir newydd ystyried sut mae'r ddarpariaeth bresennol yn cyflawni anghenion iaith Gymraeg y boblogaeth fel rhan o'i waith.

Argymhelliad 26. Bod Llywodraeth Cymru yn ei gwneud hi'n ofynnol i Fyrddau Iechyd adrodd ar i ba raddau y mae eu timau iechyd meddwl amenedigol yn ymgysylltu â gwasanaethau eraill ac yn gweithio ar y cyd â nhw – gwasanaethau fel CAMHS, Unedau Dibyniaeth Cymunedol a thimau iechyd meddwl gofal sylfaenol ac eilaidd.

Ymateb: Derbyn

Fel yn fy ymateb i Argymhelliad 22, rwyf wedi gofyn i'r AWPMSHG gasglu gwybodaeth ar sut mae'r timau cymunedol yn ymgysylltu yn awr â'r gwasanaethau perthnasol ac i ystyried pa waith sydd angen ei wneud i wella cydweithrediad.

Fel rhan o'r gofynion yn y *Fframwaith Gwasanaeth ar gyfer Trin Pobl â Phroblem Iechyd Meddwl a Sylweddau yr Un Pryd*, a gyhoeddwyd yn 2015, byddwn hefyd yn disgwyl protocol ar y cyd clir a llwybr integredig rhwng y gwasanaethau iechyd meddwl a chamddefnyddio sylweddau. Disgwylir hefyd i'r gwasanaethau iechyd meddwl a chamddefnyddio sylweddau

gael eu teilwra i gyflawni anghenion eu poblogaeth leol (a fydd yn cynnwys menywod beichiog). Mae'r cynnydd ar weithredu'r fframwaith hwn yn cael ei fonitro drwy drefniadau presennol yn strategaethau 'Law yn Llaw at Iechyd Meddwl' a 'Gweithio Gyda'n Gilydd i Leihau Niwed' Llywodraeth Cymru.

Argymhelliad 27. Bod Llywodraeth Cymru'n gwneud rhagor o waith ar y cysylltiad rhwng anghydraddoldebau iechyd ac iechyd meddwl amenedigol, gan ganolbwyntio'n arbennig ar y mecanweithiau gorau ar gyfer canfod problemau'n gynnar a thrin y poblogaethau hynny sydd â'r angen mwyaf.

Ymateb: Derbyn

Bydd cais ar y cyd Ymchwil Iechyd a Gofal Cymru Llywodraeth Cymru am ymchwil i ymarfer sy'n seiliedig ar dystiolaeth yn y cyfnod amenedigol yn cynnwys data ar sut mae gwasanaethau yn mynd i'r afael ag anghydraddoldebau iechyd. Bydd fframwaith integredig Cymru gyfan hefyd yn cynnwys cyfeiriad penodol at yr angen i wneud addasiadau rhesymol i sicrhau mynediad cyfartal i'r rhai â nodweddion gwarchoddedig.

Yr eiddoch yn gywir

Vaughan Gething AC/AM

Ysgrifennydd y Cabinet dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol
Cabinet Secretary for Health and Social Services